

Csak attól félek, hogy az asszonynak nem tetszik majd a halszagú férj, bár a gyerekek nagyon örülnek a költözésnek. Már nagyon izgatottak. Szereztem egy szamarat, majd arra pakoljuk a holminkat, és néhány nap múlva nekivágunk az útnak.

Ez a város már sohasem támad fel újra, innen nem írok többet.

Ölel barátod:

János

RÁSÓ KATALIN

Vasálarc

1.

Hazajött. Visszatért oda, ahonntól jó pár évtizede elindult. Bizonyosfajta várakozás, megilletődöttség ült ki arcára, mikor óvatosan kitérte a kertkaput. Várta, hogy valaki elébe jöjjön, hogy fogadják, de a kihalt ház elhanyagoltságát csak még jobban kihangsúlyozta az udvart felverő gaz.

„Itt már nincs mit remélni” – futott végig agyán, egy pillanatig azzal a gondolattal kacérkodott, visszaforduljon-e, s előburjánzó, nyomasztó emlékeit visszafojtsa oda, ahonntól mintegy varázsütésre előtolakodtak. „Még hogy nincs döntő jelentősége a helynek!” – mosolyodott el. „Amit itt és most gondolok, másmilyen körülmények között meg sem fordulna a fejemben.”

A düledező ház előtt állt, szemtől szemben az ügyetlen, elnagyolt mozdulatokkal bedeszkázott ablakkal. Körme hegyével óvatosan megkocogtatta a házfalat. Érintésére mint a lávafolyam, vált le a vakolat, s látni engedte a ház szürke, valódi arcát, mely az elkenődő mészréteg nélkül szánszalmasan elhagyatottnak tűnt.

Egy árny suhant végig nesztelenül a gaz között, s a macska hirtelen ugrással fenn termett az ablakban. Az utazó végre eltökélte magát. Közelebb lépett, s egy rúgással kidöntötte a rozoga ajtót. Ódon, áporodott levendulaillat csapta meg orrát, régóta elfojtott szagok törtek elő a kriptaszerű, hidegséget árasztó falak közül. A ház fellélegzett. Végre, sok év után megtört a varázs! Légáram csapott be az ajtón, megindult a vérkeringés, s kifelé sodorta magával a bent rekedt, megkövült szagokat. A ház nehézkesen fújtatott, akár az esztendőig téltlenségre kárhóztatott tüdő, mely hirtelen friss levegőhöz jut.

Az utazó erősen hunyorgott, bántotta szemét a félhomály. Eleinte nem tudta elhatárolni egymástól a mennyezetről lecsüngő pókhálókát s a falakat; a vastag ezüstös szálak szeszélyes összevisszasággal át- meg átfogták a helyiséget. Az utazó önkéntelenül a tenyerére tekintett, s az úgynevezett életrajzok rajzolatát próbálta megfejteni.

„Motívumok... Mindenütt előfordulnak, ezerféle alakban, pedig a magvuk valahol ugyanaz. Bizonyos előre megtervezett kész formák kombinációi, melyek materializálódva valóságos alakot nyertek... Valóságos az, ami kézzelfogható, érzékelhető... Hiszem, ha látom...” Kurtán felkacagott. Fejhangja különös színezetet kapott az újra visszanyert élet terhe alatt roskadozó halovány falak között.

2.

Harminc éve indult útnak a kisváros peremén magányosan álldogáló vályogviskóból. Akkor még nem volt szándékában szakítani addigi életével, hiszen amit akart, mindent megkapott tőle, sőt kezdetben úgy tűnt, mintha Fortuna kegyeltjei közé fogadta volna. Tanulmányaiiban csodálatosan haladt előre, különösen a nyelvek bábeli kavargása vonzotta, s könnyűszerrel sajátított el először néhány élő nyelvet, majd tanárai ösztönzésére a göröggel s latinnal kezdett foglalkozni. Akár a szivacs, habzsolta magába a szavakat, s a különböző rendszerek szinte maguktól kristályosodtak ki fejében, mintha az ember csak mint eszköz, élő kötőanyag volna szükséges a holt betűk megelevenítéséhez.

Abban az időben még volt neve, arca, életkora, egyszóval rendelkezett mindenfajta megkülönböztető jeggyel, s ennek köszönhetően tudatában volt egyéniségének. Nem igyekezett másságát hangsúlyozni, sem elhatárolni magát diáktársaitól, mégis hamarosan rásütötték a bélyeget: deviáns. Ez eleinte nem jelentett egyértelműen negatív megkülönböztetést, hiszen tehetségét elismerték, hanem abban nyilvánult meg – s ez a kisgyermek számára kegyetlen érzés –, hogy a vele való érintkezést minimálisra korlátozták. Nem küldték el, azonban ők maguk húzódtak odább, ha közeledni próbált, s ha mégis elkerülhetetlenné vált, hogy szóljanak hozzá, azt mindig udvariasan, kimért hangsúllyal tették, furcsa merevséggel gyermekarcukon. Az érzésnélküliség légköre fejlődött ki körülötte. Elfogadta, megszokta, sőt lassanként létfeltételévé lett ez a személytelen érintkezési forma a többiekkel, s maga is felszisszent, ha a kitörő jókedv energikus szikrái néha mégis megremegtették. Tulajdonságai, melyek kisdíák korában a többiek fölé emelték, s koravénné tették, fokozatosan hátránnyá váltak. A gyerekeknek az övétől eltérő kollektív értékrendje érvénybe lépett, s a deviáns épp a kiközösítés, az elhatárolódás révén olvadt be környezetébe. Magába nyelte s elfojtotta az élet a vérkeringéssel telített mozgás lehetőségének csíráit, nem is gondolva arra, hogy azok esetleg benne is meggyökerezhetnének.

Egyre halványodott, mígnem elvesztette színét s valódi formáját. Tízennyolc éves korára véglegesen levált róla a neve, s mindaz a külsőleges megkülönböztető tulajdonság, amelyből az éntudat erőt merítve táplálkozhatik. Tökéletesen áttetsző vezető s elnyelő közege alakult.

3.

Azonban létezett. Látszólag semmi különös nem volt észrevehető rajta, csupán szintelen hangja, szögletes mozdulatai s időnként elrévedő tekintete kölcsönöztek neki

valami idegrendszerű merevséget. Tanult, utazott, de a tájak különbözőségéből mindig csak a térnek a maga használatára kiszakított minimális darabkáját érzékelte. Mégsem fulladt bele ebbe az önnön gigözölgéseitől terhes, csaknem álló, fojtogató légkörbe, az öntisztulás ösztöne mentette meg, amely magától lépett működésbe.

Otthagyta a szülői házat, messzi városba ment el tanulni. Emberekkel találkozott, ismeretségeket kötött, de ezek a felszínes kapcsolatok átfolytak rajta anélkül, hogy mélyebb nyomot hagytak volna benne. Míg esténként a többiek mulatni jártak el, ő otthon maradt. Íróasztala fölött gubbasztott, kezébe támasztott fejével kitarotán meredt maga elé. Tanárai elvárásait továbbra is maradéktalanul teljesítette, s görcsösen ragaszkodott megszokott környezetéhez.

Aztán egyszer, egy esős éjszakán, mikor tekintete minduntalan elkalandozott az előtte heverő latinkönyv lapjairól, észrevette, hogy ajtajában álldogál egy lány. Ismerte előadásokról, nagyon ritkán hallotta beszélni, amikor sajátos félmosollyal átlegegett a nagyhangú diákok népes csoportján. Neki sem voltak barátai, de mintha szántsándékkal tartotta volna magát távol tőlük, mintha félt volna, hogy rá is átragad a többiek zajos, bohókás, pezsgő élete. Pedig jó páran közeledtek hozzá, s a lány tulajdonképpen nem is volt elutasító velük szemben. Ha emberére talált, belemelegedett a beszédbe, s néha különös gondolatai voltak. Dacolt a többiek véleményével, s ha kellett, egyedül védelmezte a maga igazát. Mindezt határozatlan mozdulatokkal, célzásokkal tette, s mintha az idő állandóan sürgetné, dolgavégeztével elsiklott a többiek elől, s járta tovább a maga szigorúan egyszemélyes útját. El-elmaradoztak mellőle a kísérők, feszélyezte őket az idő szorítása; a lány szabályrendszere béklyóként nehezült szabadságukra.

S azon a bizonyos estén a lány megállt a fiú ajtajában. Nem kopogtatott, megvárta, míg a másik feltekint jegyzeteiből. Megérezte a fiú térhez kötöttségét, ezért jött el ő hozzá, mihelyt idejéből ki tudott kanyarítani számára egy szeletet.

4.

Szavak nélküli párbeszéd.

A lány némán, bocsánatkérő mosollyal ajkán álldogált az ajtófélfának dőlve. Már régóta fel szándékozta keresni odújában ezt a magának való csodabogarat, s valami homályos viszolygás tartotta eddig vissza a találkozástól. Azzal az ürüggyel jött, hogy jegyzeteket szeretne kölcsönkérni, de a fiú rögtön megérezte valódi szándékát. Eddig soha nem fordult vele elő, hogy bárki is be akart volna hatolni magánszférájába, s ő maga sem tudta, létezik-e egyáltalán ilyen a személytelenség magára erőszakolt maszkja mögött.

Sietve állt fel, óriási zavarban volt, félszeg mozdulattal kínálta ágyán helyet látogatóját. De a lány nem lépett be, a tabu jellegű törvények, melyekkel a fiú körülbástyázta magát, már a küszöbnél megtorpantották. Tiszteletben tartotta a szentély törvényeit s a mindennapos áldozati rítust, szoktatta szemét a látványhoz, hogy a főpapot csuhája nélkül, emberi mivoltában lássa meg. Beérte egy halvány félmosollyal, s amilyen váratlanul jött,

eltűnt. A fiú nem tudott tovább egy helyben ülni. Úgy érezte, a hangtalan, finom árnyék az ajtóban maradt, őrködik, s lopva rászzegezi bársonyos, nagyon mély tekintetét.

5.

– Emlékek... Igen – mormogta, s teát töltött a lánynak. Mindketten az ágyon ültek, bizonyos távolságot tartva egymástól, s mikor kezük egy pillanatra összeért, beleborzongtak. A fiú lassan beszélt, megrágta a szavakat, erőlködött, hogy gondolatait megfelelő formába öntse. A lány nem törekedett szabatosságra, sokkal inkább engedett hirtelen jött, csapongó ötleteinek, s látszólag összefüggéstelenül kalandozott a témák között. A pillanatok búvkörében élt, az idő logikáját követte.

A fiú gyakran felállt, tett néhány lépést a szobában, majd visszaült helyére. Feszengett. Hol kezdje?

– Vannak homályos emlékeim, hiszen mindenkinek vannak. Voltaképpen kizárólag a szülőkhöz kapcsolódnak.

– S a barátok?

A fiú idegesen legyintett, cigarettára gyújtott. Máskor mozdulatlan arcvonásaiba mintha élet költözött volna, halvány pír öntötte el, szája széle megremegett.

– Nincsenek barátaim, láthatod – szomorkás kézmozdulattal mutatott maga köré, az ágyon heverő könyvekre. – A könyvek foglalják le minden időmet. Meg esetenként, mikor senki sem lát, le szoktam menni a pályára futni. Kizárólag egyedül.

– Pedig a sport társas tevékenység...

– Lehetne. Nekem nem az. Nem szeretem az izzadságtól, kigőzölgésektől fülledt testek szagát. Ösztönszerűen félek testközelségre kerülni a másik emberrel. Vagyis inkább a tőlem való, általam feltételezett, s igen sokszor megtapasztalt viszolygásuktól félek, azt próbálok így leplezni ... magam előtt.

– Nincs igazad. Az ember önmagába bezárva megőrül. Az egészséges anyagcsere miatt szüksége van a többiekre.

Nem várta meg a másik válaszát, gyorsan megkérdezte:

– Hát a könyvek? Mit szoktál olvasni?

– Ó, mindent. Tankönyvet, kalandregényt, újságot, amit találok.

– Amit találsz... Hát nem keresel?

A fiú megütközve nézett rá:

– Miért keressek, ha minden adva van? Megkapod a feladatod, teljesíted, aztán vársz a következőre.

– Gép vagy talán, amely programozója parancsait követi?

Erősen a fiú szeme közé nézett, próbálta kifürkészni.

– Élettelen a szembogarad. Hol vagy?

A fiú beszélt, mintha meg sem hallaná a kérdést:

– Otthon esténként, mikor a temetőn át hazafelé mentem, mindig arra gondoltam, milyen jó lenne, ha szeretne valaki.

A lány nem tudott visszafojtani egy szánakozóan gúnyos mosolyt. Miután megérintette a tabut, felfogta, bizonyos értelemben meg kellene halnia, múmia-maszkot öltenie ahhoz, hogy kapcsolatuk fennmaradjon. Ezt nem akarta. Nem érzett magában elég erőt, hogy azt mondja: *Kelj fel és járj! Láss!* Túlságosan gúzsba kötötte saját élete, percre pontosan megszervezett napjai s halvány körvonalakban derengő jövője.

Elbúcsúzott, s macskaléptekkel kisurrant az ajtón. A fiú ismét egyedül maradt.

6.

Eltelt néhány év. Egyetemi tanulmányai végeztével a fiú, aki férfivá serdült, kisvárosban telepedett le, tanári diplomájával gimnáziumban kapott állást. Lelkiismeretesen végezte feladatát, de mindenfajta lelkesedés nélkül dolgozott, igyekezett tanítványaival mintaszerűen távolságtartó viszonyt fenntartani. A diákok megéreztek ezt, s maguk is húzódoztak fiatal tanáruktól, kitértek útjából, ha a folyosón szembejött velük, s egymás között Vasálarcosnak hívták. Ő persze mit sem tudott minderről. Korát tekintve igen könnyen bizalmas kapcsolatba kerülhetett volna a kamaszkölykökkel, de szigorúan ügyelt rá, nehogy a semleges tanár–diák viszony emberközelibbé váljék. Illetve ügyelnie sem kellett, maguktól alakultak így a dolgok. Az is természetes volt, hogy régi szokását megtartva esténként egyedül üldögélt szobájában. Pedig a szíve mélyén nem volt ő embergyűlölő, nem! Nagyon tudott volna ragaszkodni egy szeretett lényhez, a társas magány lett volna természetének megfelelő állapot. Egyre inkább érezte kirekesztettségét, s ezt tetézte azzal, hogy betegesen menekült az emberek elől.

Magányosan kószált az esőverte utcákon, mikor egy illat, egy árnyék egy szemvillanásra képzeletébe idézte a hajdani lányt, az egyetlen embert, aki valaha is megpróbált közelebbi kapcsolatba kerülni vele.

Leült az útjába eső első padra, nem bánta, ha nedves lesz a ruhája, sőt mulattatta az esőcseppek monoton kopogása.

– „Gép lennék csupán, amely parancsot teljesít?”

Meggörnyedt, előrehajolt, kezébe temette arcát.

– „Lehetséges, hogy az ember épp az örökös egyedüllétben veszíti el önmagát.” Megtartotta testét, aztán idegesen elkezdett fel-alá járkálni. Hirtelen tudatára ébredt testi mivoltának, szükségesnek érezte, hogy tükörbe nézzen, s a kívülálló szemével tekintszen végig magán.

Eszébe jutottak a lány szavai: „Minden ember lehetőségek hordozója, s részben a véletlentől függ, hogy ezek közül végül is melyik valósul meg. Ám a véletlent néha mégis lehet tudatosan befolyásolni... Vannak látszólag koravén emberek, akik mégis viszonylag későn érnek. De úgy hiszem, mindenki képes arra, hogy saját felelősségére, egyedül játssza le a döntő sakkjátszmáját.” Szorongva tekingetett jobbra-balra. Szemével ösztönösen órát keresett: – „Talán még mindig nem késő...”

7.

Aznap este vendéglőbe ment vacsorázni. Szükségét érezte, hogy emberek között mozogjon, s segítségükkel lefaragjon merevségéből, külön viselkedéséből. Homályos félelem fogta el arra a gondolatra, hogy egyedül marad a lakásban tükörképeivel, s a megsokszorozott alakok mindenfelől közeledve önnön hálójába fonják, s megfojtják készítőjüket. Eloltotta a villanyt, letakarta az összes tükröt, s elmenekült hazulról.

A vendéglőben önkéntelenül is félreeső zugot választott ki, magában üldögélt az asztalnál, s hiába várt, senki sem telepedett melléje. „Vissza kell szereznem a nevem” – ismételte görcsösen. Kétségbeesetten körbenézett. – „Szóljatok hozzám!”

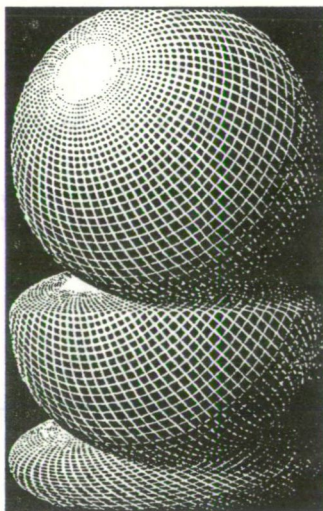
Csak a kakukkos óra ketyegett a falon.

8.

A kisvárosi gimnázium igazgatósága meglepetten vette tudomásul, hogy a lelkiismeretes fiatal tanár hirtelen nyomtalanul eltűnt. Felkeresték a lakását. Kopogtatásukra nem érkezett válasz, s mikor feltörték az ajtót, a konyhaasztal közepén álló kaktusz tuskéire tűzve ezt a levélkét találták: „Vajon bocsánatos bűn, ha a tetszalott hirtelen megelevenedik, s élni akar?”

Az igazgató furcsán nézte a szabályos, cirkalmas betűkkel sietve odavetett különös sorokat. Nem értette. Legyintett. – „Kár érte. Jó munkaerőnek tűnt. Ugyebár, a látszat csal...”

Megrándította a válát. Kimentek.

9.

Világváros. Zsúfolt, többsávos utak, egymásnak torlódó kocsik. Mesterséges fényözön, neonreklámok, felhőkarcolók, elegáns hotel. A recepciónál egy akkurátus, öltönyös fiatalember félszeg mosollyal tessékeli beljebb a vendégeket. Nem veszi észre, hogy félrelökik. Hozzászokott.

Cipőgyár. Futószalag. A cserzett bőr nyers szaga. Kimért, pontos mozdulatok. Kint kisüt a nap. A kéz megremeg s félresiklik. A gép leáll.

Kikötő. Hatalmas, imbolygó hajótestek. Világítótorny. Fényjelek. Párbeszéd. A rakodómunkás a sarokban állva, reszkető kézzel kortyolgatja meleg sörét. Megtántorodik.

Pályaudvar. Kemény fapad. Csípős, esti szél. Halk sóhaj. Elment az utolsó vonat?

10.

Határállomás. Az útleveleket kérik. Az utazó erősen gondolkozik. Melyik is a valódi állampolgársága? Az anyanyelve? Idegen szavak és gondolatok zűrzavaros kuszaságába igyekszik beelátni, s kiragadni azt az egy szót, melyet oly régóta kétségbeesetten keres. Kozmopolitává lett hontalan csavargó... Merev mozdulattal félresimítja a homlokába hulló deres hajtincset, s megpillantja az állomáson a kisváros nevét.

Vakítóan tűz a nap, a vonatfütty sercege hasít a tejüvegszerű levegőbe. Túlcsordul a nyár... Leszáll. Mély lélegzetet vesz. Ujjongás tölti el. „Megtaláltam, visszataláltam! Mágnesként vonz a hely.”

Tesz néhány bizonytalan lépést, s megáll a düledező házikó kapujában.

MIHÁLY ISTVÁN

Tükörhang

Tegnapi arcom mögé bújtam,
keresve múltmagam kellékeit,
érzelmeim ok-okozat viszonyát:
a kapcsolatot közöttünk, az időt, a teret,
az anyagot; minden ujjenyomatot
mi rám emlékeztet,
de csak kertet találtam,
homlokláncot, s egy azóta
feketévé vált szalmavirágot.
Ezt hoztam el, nekem.

Augusztusi éj

a patak csillagot csobog
s ringatja a hold félszemét;
a réten szellő moco-rog,
keres egy elfeledt mesét;
bokrok térdelnek a vízhez
apró fényeket lesni,
a piros hajnalhoz
hűvös harmatot szedni...